

O mostech mezi hudbou a lidmi

Rozhovor s Todem Machoverem

SPOJENÍ HUDBY A NEJMODERNĚJŠÍCH TECHNOLOGIÍ MŮŽE VYÚSTIT DO VZNIKU POZORUHODNÝCH NÁSTROJŮ, LÉČBY TĚŽKÝCH NEMOCÍ I POZNÁVÁNÍ SEBE SAMA. AMERICKÝ SKLADATEL TOD MACHOVER SE O TO POKOUŠÍ UŽ ŘADU LET V SEPJETÍ S VÍROU V LIDSKOU TVOŘIVOST A ZMĚNU K LEPŠÍMU.

Jste v Česku poprvé?

Jsem a popravdě nevím, co mám očekávat. Přehled své práce tu zakončím svou novou operou *Death and The Powers*, ale české publikum neznám. Vycházím však z toho, že role hudby je obrovská, ať už jste kdekoli. Hudba může změnit lidský život a také by se měla dostat ke každému – což je demokratické a obtížné zároveň. Abych to skloubil, používám technologie, tedy ten nejotevřenější způsob. Zaujaly mě, protože se mi zdály být neutrální a schopné přizpůsobit se každé situaci. Technologie mohou rozšířit obzory vynikajícího muzikanta, stejně jako vytvořit most mezi hudbou a lidmi, kteří ji milují, ale nedokážou ji zahrát, anebo mezi hudbou a dětmi či postiženými. Pro ty to může být zázračný způsob úlevy.

Pracujete s postiženými, jak hudba v tomto směru funguje?

Hudba je komplexní věc, je to něco víc než zábava, zapojujeme při ní celé tělo. Některé studie naznačují, že při hudbě zapojujeme větší část mozku než při kterékoli jiné aktivitě. Každé společenství lidí mělo hudbu od pradávna, nikdo ale přesně neví, proč hudba vznikla. Je však jisté, že je to výborné cvičení pro mozek, možná k synchro-

nizaci, aby dobře fungoval. Hudba je příběhem emocí, které se někdy rychle mění a je na nich zřejmé, jak moc je člověk vnímavý, aniž by právě měl co do činění s lidmi. Na druhé straně prožívání pocitů z hudby nás může s lidmi spojit. Zkrátka – muzika nás velmi ovlivňuje. A zkoumání lidského mozku se velmi rychle rozvíjí. Každým rokem jsou k dispozici nové nástroje.

Provádíte takové výzkumy na své domovské univerzitě v Bostonu?

Zabýváme se tím. Spolupracujeme s lékařskou fakultou na Harvardu na několika výzkumech týkajících se vlivu hudby na mozek a zdraví lidí. Například už víme, že existuje silné propojení mezi hudbou a pamětí. Vezměte si Alzheimerovu nemoc: hudba je ve většině případů tou poslední věcí, na kterou nemocný reaguje. I když takový člověk nepoznává svou rodinu, přátele ani sám sebe, je stále schopen rozpoznat melodie.

Jak vypadá reakce takového člověka?

Dokážete ji změřit?

Reakci přímo vidíme – například tohle (*ztuhne a vykulí oči*) anebo rovnou zpěv, někdy nemocní vstanou (*prudce vstane od stolu*) a na chvíli „obživnou“. Je to neuvěřitelné. A když zazpív-

vají, část jejich osobnosti se vrátí zpět. Nyní se zkoumají dvě oblasti: jednak pokus určit, na kterou melodii ten který člověk reaguje. A pokud se to podaří, jak dlouho lze zážitek z hudby udržet. Zatím samozřejmě nedokážeme Alzheimerovu chorobu vyléčit, ale je třeba možné pokusit se obnovit osobnost nemocného. Navíc jsme vyvinuli hudební hry, které dokážou velmi brzy diagnostikovat počátky Alzheimerovy nemoci, kdy je jí ještě možné zpomalit léky. Náš výzkum má širší záběr – zabývá se různými emočními a mentálními poruchami. Zatím jsme však teprve na začátku a víme toho málo.

MĚSTO JAKO UMĚLECKÝ VÝTVOR

V jednom z rozhovorů říkáte, že každý má moc tvořit hudbu. Jak to?

V naší kultuře se dělá obrovský rozdíl mezi talentovanými lidmi a ostatními. S nástupem internetu se takový rozdíl může setřít. Dochází tu ke dvěma různým jevům. Je pravda, že padlo mnoho bariér a lidé mají daleko větší možnosti. Na druhé straně jsme nenašli opravdu dobrou cestu, jak pomoci lidem, aby dělali dobré věci. Vytvořit kulturu, kde si lidé mohou nejen vyměňovat zajímavé ideje, ale jít dál, hlouběji a tlačit na změny. Nikdo ještě nic

Autorství: **Markéta Vinkelhoferová, Jaroslav Fiala**

takového nevytvořil. Divným aspektem internetu také je, že velmi slavní se stávají ještě slavnějšími. Lady Gaga je tak prostě všude, áááá a už je to tu zase (*chytne se za hlavu*). Přístup ke všem může být ošidný, pokud se překročí určitá hranice.

Při hledání takové hranice se nevyhneme stinným stránkám internetu. V současné době se internet například velmi personalizuje. Google či Facebook stále více přizpůsobují obsah každému podle toho, co nejčastěji na internetu sleduje. V jednom z rozhovorů hovoříte o tom, jak by také hudba mohla být šita na míru naší náladě. Nebojíte se zneužití takového vynálezu?

Jsem si vědom rizik, ale stále jsem optimista. Když se procházím po Praze, z toho, co vidím, je zřejmé, jak moc tu lidé museli žít pohromadě. Neexistuje absolutnější vyjádření kultury než město. Je to, jak se praví v novém filmu Woodyho Allena, nejkrásnější umělecký výtvor. Je to také odraz vašeho unikátního já, vašeho příběhu a všech věcí, na které tu narazíte, lidí, se kterými se seznámíte. To, o čem mluvíte, je pravým opakem. (*V lobby zazní hudba, hotelový host zahráje na piano.*) Ale no tak... Aha, to hraje host. Nenávídím hudbu, někdy mě tak rozčiluje a rozptyluje. (*smích*)
Ve Spojených státech například téměř nikde neexistují hudební obchody, kde narazíte na něco, co jste nečekali. Je to jako s internetem, který vám ukazuje jen věci podobné těm, které se vám líbí. Pravdou je, že většina internetových firem sleduje jen komerční cíle. Je to smutné. A pokud se jedná o vědomosti, stává se to dokonce děsivým, protože svět, který máme poznávat, se naopak stává naším odrazem. Přesto ale věřím, že existují další, lepší modely.

Pojďme tedy k těm vašim. Mohl byste českým čtenářům přiblížit svůj vynález „hypernástroje“?

Původně jsem dlouho přemýšlel o tom, jak rozšířit možnosti již existujících nástrojů. Pak v druhé půlce šedesátých let vyšlo album *Klub osamělých srdcí seržanta Pepře* od Beatles a já si řekl: tohle se mi opravdu líbí – jednoduché písničky a zároveň mnohovrstevnaté zvuky, poskládané tak, jak to nikdo předtím neudělal. Hypernástroj měl hrát a zároveň ovládat všechno jako studiová technika. Naše nástroje dokážou měřit nejen to, co se hraje a jak se to hraje. Dovedou také zjistit, jaký máme při hraní pocit. Pokud má hra na violoncello sílu, znamená to například, že se silou mění zvuk nástroje na hlas nebo na něco úplně jiného. A když se zvláštním způsobem dotkneme smyčce, violoncello se změní v celý orchestr. Dalším nástrojem, který jsme vyvinuli, byla židle napojená na software. Měřila elektrické napětí v těle a hudba vznikala pohyby. Na

takový nástroj může hrát každý – i postižená osoba, která hýbe svým tělem jen velmi málo či nekoordinovaně. Program dokáže usměrnit nepravidelnost. Hypernástroj je pro každého. Ať už pro hudebního virtuóza, zpěváka, dítě anebo invalidu. Rozumím a pomůže využít hudbu tím nejlepším způsobem. Takhle jsem o tom přemýšlel.

Často zmiňujete, že vaši rodiče ovlivnili vaši práci – matka je učitelkou hry na piano a otec počítačový expert. Zdá se, že takhle pozoruhodná konstelace inspirovala vaše vynálezy...

Vy toho ale o mně víte! (*smích*) Moji rodiče byli a jsou hodně odlišní, ale mají výjimečný vztah, který na mne měl velký vliv. Středobodem mojí práce se stala syntéza, spojování věcí. Je to obsaženo ve všem, čím se zabývám. Před *Klubem osamělých srdcí seržanta Pepře* jsem hrál na violoncello hlavně vážnou hudbu, ale také se zajímal o dění kolem sebe, o politiku a to, jakým způsobem se lidé rozhodují. Poté jsem se zaměřil na hudbu a technologie, experimentoval se svým nástrojem, snažil se ho dostat do nových dimenzí a dlouho to šlo celkem ztuha.

Opravdu?

Nepředpokládal jsem, že budu vynalézat hudební nástroje. O tom jsem na hudební škole opravdu nepřemýšlel.

ZATŘÁST SVĚTEM

Doslechli jsme se také, že jste nedávno vytvořil něco spolu s politickým myslitelem a aktivistou Noamem Chomskym.

Tod Machover (1953) – americký skladatel a hudební inovátor. Narodil se v New Yorku a vystudoval hru na violoncello. Od roku 1985 pracuje v Mediální laboratoři Massachusettského technologického institutu (MIT). Ve své práci propojuje hudbu s nejmodernějšími technologiemi. Vynálezce tzv. hypernástroje, spolupracoval s mnoha ansámby, je autorem několika oper (například *Brain Opera* a *Death and The Powers*) a držitelem řady prestižních ocenění. V červnu v Praze vystoupil v rámci festivalu Quadriennale.

lem a aktivistou Noamem Chomskym. (rozhovor s ním vyšel v Novém Prostoru č. 371 – pozn. red.)

Letos na jaře jsme spolu připravili představení. Hodlal jsem přitom použít Chomského myšlenky, nechtěl jsem však vzít jen jeho slova a napsat „na ně“ hudbu. Před představením jsme se několikrát sešli a hovořili o propojení lingvistiky s politikou a jeho zájmu o hudbu. Vyprávěl mi, jak při výpravách po Evropě se ženou na počátku padesátých let náhodou na jihu Francie v Pyreneích narazili na festival, kde španělský violoncellista Pablo Casals hrál Bachovy suity, mluvil o fašismu a o tom, proč se nikdy nevrátí do Španělska. Chomského silný zážitek mě inspiroval k napsání kusu, jehož základem byla právě ta Bachova suita. Na pódiu byly dvojce housle, Chomsky, viola a violoncello.

Co tam Chomsky dělal?

Seděl tam a říkal věci, které nikdy předtím nezazněly. Bylo to spontánní, nic jsme nenacvičovali. Jen jsem občas dal kvartetu přes sluchátka signál, jak hrát, podle toho, zda se Chomsky rozhovořil anebo ne. Bylo to pozoruhodné. Nyní bych rád pracoval na něčem delším o jeho životě s použitím archivních videí.

Zmínil jste zájem o politiku, má vaše hudba politické poselství?

Hlavním poselstvím mé práce je myšlenka, že důležité životní zážitky by měly být dostupné pro každého. Je třeba podporovat příležitosti k co nejrozmanitějšímu životu všech lidí kolem nás a vytvářet takové prostředí. Rozhodně to ale neznamená přinášet jen povrchní věci pro širokou veřejnost.

Dostupnost pro každého, tedy jakási forma sociální spravedlnosti?

Sociální spravedlnost, určitě, a také násobení možností kreativity a využití potenciálu lidí. Něco, co lidé vyzkoušejí a pak začnou přemýšlet o změnách, které mohou ve svém životě udělat. Což podle mne možné určitě je. Jdete do divadla, a to, co vidíte na pódiu, vám změní život. O tom je naše práce.

Jak se díváte na současné politické trendy, které sociální spravedlnost omezují?

Víte, když jsem hovořil s Noamem Chomskym, vyjádřil se, že nikdy nezažil něco tak děsivého, jako to, co se děje nyní. Říkal, že je to podobné Výmarské republice. Lidé na pravici, kteří mají moc, se stávají cyniky, vypadají jako klauni, ale nejsou. Jsou velmi chytrí a manipulují médii. Uvidíme, zda si mladí lidé uvědomí, že se dějí špatné věci, vystoupí proti tomu a zkusí s tím něco udělat. Hudba by nás měla připravit na život, abychom byli schopni zatřást světem. Proto tu máme umění, abychom nebyli otupělí. ■ ■ ■